

РОЛЬ І МІСЦЕ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА  
У ФОРМУВАННІ ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Усталеною цільовою основою концепції економічної безпеки підприємства є профілактика зовнішніх і внутрішніх загроз, нейтралізація небезпек та забезпечення життєздатності підприємства [1, с. 10; 3, с. 39-44], що є місіональним наголосом у понятійному та критеріально-детермінальному полі економічної безпеки підприємства, а її ключовою структурною складовою є інноваційна політика, що безпосередньо визначає ефект, ефективність та резерв конкурентної переваги підприємства.

У такому ракурсі в основу поняття життєздатності підприємства закладено масштаби та кількісно-якісні характеристики накопичення і генерації нових ідей, нових технологій, нових продуктів, нових управлінських рішень, нових організаційних, структурних, функціональних, технологічних, фінансових і ринкових схем реалізації господарських ініціатив, що є результатами розвитку науки та інноваційної діяльності. Іншими словами, життєздатність підприємства та його економічна безпека безпосередньо залежать від процесу розширеного відтворення інновацій у всіх сферах господарської діяльності. А інноваційна політика підприємства у контексті його економічної безпеки перетворюється на ключовий інструмент впливу на соціально-економічний процес розвитку підприємства, що поступово мають бути закладені у психологію власника, та завдяки якому здійснюється завчасне подолання небезпечних (загрозливих) тенденцій фінансово-господарського розвитку підприємств.

Відповідно наукових праць відомих економістів поняття «інновації» завжди було у центрі уваги. Зокрема, основоположник теорії інновацій Й. Шумпетер зазначав, що інновація головним чином полягає у рекомбінації концептуальних фізичних матеріалів, що до цього існували на ринку, і поза-увагою залишає інноваційну здатність забезпечення динаміки розвитку підприємства [9, с. 84]. Б. Санто під інновацією розуміє певний техніко-економічний цикл використання результатів досліджень і розробок, що викликає технічні і економічні зміни у діяльності фірми, при цьому залишає поза-увагою обов'язковість динаміки зовнішнього моніторингу суспільних ринкових потреб та поточного корегування інноваційних засад [8, с. 47]. П. Друкер вважає інновацію певним засобом дослідження ринкових змін, при цьому можливість набуття конкурентних переваг засобами інноваційної політики практично не розглядається [3, с. 41]. М. Портер трактує інновацію як можливість здобути конкурентні переваги, але про комплексність, функціональну, структурну й організаційну наповненість цього процесу не йдеться [7, с. 171]. В цілому ж залишаються поза увагою потенціальні можливості інновації та засад інноваційної політики щодо протидії можливим небезпекам, загрозам та іншим кризовим проявам підприємства. Практично не розглянуті можливості і здатності підприємства, за допомогою інноваційних засобів і процесів, формувати засади «економічної безпеки» і тому загально-усталене трактування цих категорій у контексті логістичного, кон'юнктивного взаємозв'язку між ними, у контексті наукової синергії інноваційної політики та економічної безпеки підприємства практично відсутнє. В той же час, на підставі аналізу сучасних тенденцій щодо розвитку економічних відносин, об'єктивне існування системної пари «інноваційна політика – економічна безпека» в економіці підприємства є очевидним.

Мета цієї статті полягає в обґрунтуванні комплексного кон'юнктивного взаємозв'язку економічних понять «інноваційна політика» та «економічна безпека», а також у формуванні концептуального уявлення про систему «інноваційна політика – економічна безпека» як окрему економічну категорію.

Інноваційна політика підприємства уявляє собою комплексну систему заходів щодо створення, управління і використання інтелектуальних ресурсів [6, с.100-102]. І саме в цьому контексті ми розглядаємо її як підґрунтя економічної безпеки, як життєво-необхідну умову і основний прагнучий принцип функціонування усіх щаблів економіки, як комплексну, суспільну і соціальну потребу усіх економічних агентів задля формування професійного інноваційного бачення (vision) щодо основних напрямків і заходів забезпечення завчасної діагностики, оцінки та ефективного упередження і протидії внутрішнім, зовнішнім, потенційним та реальним загрозам і небезпекам впровадження фінансово-господарської та соціально-економічної діяльності підприємства.

Інтелектуальні ресурси, що є об'єктами і одночасно результатами засад інноваційної політики, складають основу формування економічної безпеки, мають певну структурно-ієрархічну класифікацію і виступають як унікальний феномен людини і природи, що є рушійною силою

соціально-економічного фактору розвитку підприємства та є одним із найбільш вагомих чинників формування його економічної безпеки. Ми вважаємо, що в аспекті економічної безпеки підприємства його інтелектуальний ресурс виступає як своєрідний універсальний «інформаційно-замінюючий ресурс» (зокрема - результат науково-інноваційного пошуку). При цьому відзначимо, що заходи та засади інноваційної політики підприємства, у контексті формування економічної безпеки, не тільки спрямовані на споживання інтелектуальних ресурсів, але є також його активним постачальником і виробником у виді готових інноваційних знань та досягнень в різноманітних галузях господарської, наукової і соціальної діяльності. Таким чином, сьогодні наявним є первинність інтелектуального ресурсу та елементів його опрацювання в засадах інноваційної політики кожної економічної системи, що потребує детального вивчення інформаційного кругообігу інтелектуальних ресурсів та відповідних засад інноваційної політики на різноманітних рівнях господарювання підприємства та формування його економічної безпеки.

В результаті зміни ресурсних акцентів, що відбувається, у системі інноваційної діяльності на користь інтелектуальної інформатизації, ключове значення у загальній економіці підприємств сьогодні набуває розширення спектру підходів до проблеми впровадження теоретико-методичних засад інноваційної політики як головного постачальника інтелектуальних ресурсів та формування засад економічної безпеки підприємства.

Відповідно до усталеної структурної класифікації інтелектуальних ресурсів [5, с. 39-40] головним фактором впровадження інноваційної політики та формування на її основі економічної безпеки підприємства є людська особистість (фізична особа) та притаманна їй сукупність індивідуальних здібностей, знань, умінь, творчості, її власні нематеріальні активи та об'єкти інтелектуальної власності. На сучасному етапі розвитку економічних відносин адекватні і релевантні засоби інноваційної політики постають (у якості інтелектуального капіталу) як невід'ємна складова продуктивних сил щодо впровадження і реалізації механізму економічної безпеки підприємства крізь призму активізації використання інтелектуальних ресурсів (наприклад: масивів знань та їх матеріалізованих відтворень), що поряд із природними ресурсами, капіталом і працею набувають домінуючого статусу у процесі власного нагромадження, що й забезпечує конкурентну перевагу підприємства [2]. При цьому зазначимо, що вимога релевантності є обов'язковою і ґрунтується на формалізованих критеріальній детермінації завчасного прогнозування загроз, організації їх упередження, недопущення розвитку небезпек щодо діяльності підприємства та забезпечення його всебічного динамічного розвитку.

З точки зору науки-філософії сукупна соціально-економічна пара категорій «інноваційна політика – економічна безпека» є відтворенням філософських законів всілякого всевітнього розвитку (закону протиріч «отрицання - отрицання», та закону «єдності та боротьби протилежностей»), що у випадку всього історично-осяжного існування підприємства (як економічної категорії) виявлялися у пошуках всіляких засобів протистояння, ліквідації наслідків та створення механізмів передбачення катастроф, загроз, небезпек, негативних подій і обставин його існування. З одного боку існує бажання зафіксувати стан підприємства як економічно безпечний, з іншого боку зробити це можливо лише завдяки постійним інноваційним змінам, що формують відрив підприємства від конкурентів (конкурентну перевагу підприємства).

У цьому ж розумінні поняття економічної безпеки у процесовому розумінні а також критерії, детермінанти та засоби її впровадження за принципом дії умовно поділяються на дві складові: підсистема статичної дії – констатуючі засоби стану економічної безпеки та підприємства в цілому; підсистема динамічної дії – рушійні фактори розвитку економічної безпеки та підприємства в цілому. І саме підсистема динамічної дії економічної безпеки формує параметри всебічного розвитку підприємства на засадах його інноваційної політики – конкурентні переваги, конкурентоспроможність продукції, нові схеми організації виробництва, інновації щодо основної діяльності, технології, маркетингових програм та інновації в менеджменті підприємства. Концептуальними засадами підсистеми динамічної дії, що визначає вирішальну роль інноваційної політики підприємства у формування стану його економічної безпеки виступає варіативний оператор формування ефективної політики нововведень, завдяки якому здійснюється комплексна апроксимація процесу господарської діяльності підприємства у контексті формування стану його економічної безпеки в аспекті упередження кризових проявів та формування конкурентної переваги підприємства у певній галузі господарювання.

Морфологія системи «інноваційна політика – економічна безпека» у вище визначеному розумінні розкривається наступним орієнтовано-можливим переліком перспективних напрямків

інноваційної спрямованості господарської діяльності у контексті безперервного забезпечення економічного росту підприємства та формування його конкурентної переваги [6].

По-перше, виготовлення нового, ще не відомого споживачам, продукту, або створення нової якості продукту з урахуванням споживачьких вподобань, вимог і потреб.

По-друге, впровадження, на підставі певного наукового відкриття, нового (взагалі або у даній галузі) ще практично невідомого методу (способу) виробництва, що може спричинити новий спосіб комерційного використання відповідного продукту.

По-третє, комерційне освоєння нового ринку реалізації власних підприємницьких ініціатив на якому дотепер дана галузь або вид діяльності не були представлені, незалежно від того, існував цей ринок колись чи ні.

По-четверте, одержання нового джерела сировини (напівфабрикатів) незалежно від первинної можливості існування, доступності або фізичного створення цього джерела у минулому.

По-п'яте, проведення відповідної реорганізації стану і статусу підприємства у його зовнішньому оточенні, або впровадження заходів зміни стану і статусу інших підприємств-конкурентів.

Цей перелік є далеко не вичерпаним, але саме в такому розумінні щодо первинної структури інноваційної політики підприємства можливо певним чином змінити (покращити) траєкторію його життєвого циклу. І саме у такому схематичному відтворенні на рис. 1 найбільш красномовно відображується органічний кон'юнктивний взаємозв'язок системної пари «інноваційна політика – економічна безпека».

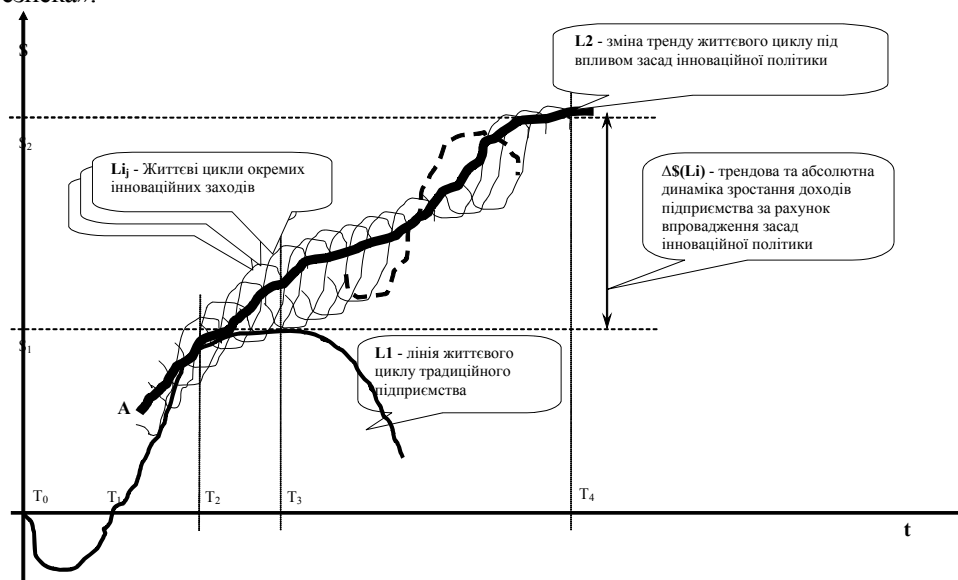


Рис. 1. Вплив заходів інноваційної політики на зміну динаміки тренду життєвого циклу підприємства та формування стану його економічної безпеки

Відповідно до рис. 1 ми можемо зробити висновки, що у загальному випадку схематичне S-подібне відображення життєвого циклу підприємства є не що інше як узагальнений тренд господарської діяльності, в основу якої закладено одна єдина інновація - L1 (саме під яку й створено підприємство) із відповідним структурно-часовим розподілом життєвого циклу на етапи: становлення –  $[T_0, T_1]$ ; зростання –  $[T_1, T_2]$ ; зрілості –  $[T_2, T_3]$ ; спаду –  $[T_3, \infty]$ . Фактично після часової відмітки  $T_3$  продуктивне існування підприємства взагалі поставлене під сумнів, що характеризується втратою підприємством конкурентних переваг на ринку, економічних доходів та джерел їх отримання, безперечним станом економічної небезпеки та цілком реальною можливістю втрати соціального стану, власної організаційної структури і припинення існування як економічного агента. Відмітимо, що існування етапу спаду є цілком об'єктивна й неминуча економічна ситуація у відповідності до якої здійснюється поступове вичерпання потенціалу будь-якої ідеї і заснованого на цій ідеї нововведення, що викликається моральним зносом.

Запобігання виникнення наслідків комплексного спаду та розвитку стану економічної неспроможності підприємства можливо завдяки релевантного впровадження засад інноваційної політики починаючи, якщо це потрібно, ще зі стадії розвитку або зі стадії комерційного впровадження поточної інновації (на рисунку 1 – жирна лінія з початком у точці A). В такому разі, відповідно до параметричного визначення безперервного процесу формування економічної безпеки,

підприємство досягає ефекту синергічної апроксимації доходної частини відрізків розвитку та зрілості по кожній S-подібній кривій, що є взаємно-однозначним відтворенням множини засад інноваційної політики підприємства ( $L_j$  – життєві цикли окремих інноваційних заходів).

Таким чином, у контексті формування економічної безпеки підприємства здійснюється значне збільшення загального часового і бюджетного інтервалів найбільш ефективних етапів узагальненого життєвого циклу підприємства – етапів зростання (був  $[T_1, T_2]$  – стане  $[T_1, T_4]$ ) та зрілості (був  $[T_2, T_3]$  – стане  $[T_4, \infty]$ ) і тим самим відтягування етапу спаду на невизначений час. Саме цей факт графічно відтворює динамічний стан процесу формування економічної безпеки підприємства, зокрема у фінансово-часовому аспекті запобігання зниження обсягів реалізації, на засадах певної інноваційної політики.

Рис. 1 графічно відтворює ролеву семантику інноваційної політики підприємства в контексті формування економічної безпеки ( $L_2$  – зміна тренду життєвого циклу під впливом засад інноваційної політики), що полягає у застосуванні всіляко-можливих методів організації праці, управління, фінансування, кадрового навчання, інвестування, капіталізації та інших заходів, що спрямовані: на зменшення підприємницького ризику; на збільшення ефективності діяльності підприємства; на забезпечення безперервності, гнучкості і динаміки всього процесу прийняття інноваційних рішень за усіма засадами інноваційної політики ( $L_j$  – життєві цикли окремих інноваційних заходів).

В такому розумінні інноваційна політика, як основа економічної безпеки підприємства, виступає як інструмент інноваційного перерозподілу ресурсів підприємства на користь конкурентоспроможних господарських ініціатив, що розраховані на якісний «стрибок», на «прорив» у комерційному, виробничому, соціальному, конкурентному та іншому середовищі підприємства (на рис. 1 пунктирна S-подібна крива проміжного інноваційного заходу, що має більш значний «бюджетний стрибок» у порівнянні з іншими S-подібними кривими), а також здатні забезпечити збереження конкурентоспроможності, безперервне прогнозування та моделювання процесу розвитку та наслідків інноваційної ситуації, динамічне упередження технологічного відставання, системне впровадження інновацій у взаємопов'язаних сферах господарської діяльності, поєднання венчурних інвестицій із засадами інноваційної політики, поєднання фінансового та інженерного аналізу ефективності заходів інноваційної політики та управлінських впливів.

Але й варто зауважити, що під об'єктивною дією філософського закону «єдності й боротьби протилежностей» необґрунтовані заходи й засади інноваційної політики є потенційною загрозою стану економічної безпеки тому, що вони у будь-якому випадку є першоджерелами перерозподілу ресурсів між діючою та новою схемою організації господарської діяльності та свідомого порушення стану поточної рівноваги економічної моделі підприємства. Тому у системі «інноваційна політика – економічна безпека» підприємства обов'язково повинні бути у наявності прикладні механізми комплексної дії щодо безупинного процесу здійснення цільового управління інноваційною діяльністю і постійного поліпшення споживчих параметрів продукції підприємства.

#### Література

1. Бандурка О.М., Духов В.С., Петрова К.Я., Червяков І.М. Основи економічної безпеки: Підручник. – Харків: Вид-во Нац. Ун-ту внутр. Справ, 2003. – 236 с.
2. Гордеева Ю. Психологические предпосылки успешного предпринимательства // Підприємництво, господарство і право. – 2000. – №3. – С. 61-63.
3. Друкер П. Як забезпечити успіх у бізнесі. – К.: Україна, 1994. – 314 с.
4. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навчальний посібник. – К.: Атака, 2005. – 432 с.
5. Морозов О.Ф. Ціна думки – інтелектуальний капітал: Монографія. – Донецьк: ТОВ «Юго-восток, Лтд», 2005. – 352 с.
6. Павленко І.А. Економіка та організація інноваційної діяльності: Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 2004. – 204 с.
7. Портер М. Конкуренция: Пер. с англ. — СПб. : Издательский дом "Вильямс", 2003. — 495 с.
8. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: Пер. с венг. - М.: Прогресе, 1990. - 296 с.
9. Шумпетер Й. Теория экономического развития. - М.:Прогресс, 1982.-154 с.